

arhivima na drugoj obali Jadrana. Upravo s toga gledišta ova knjiga je i izvor za proučavanje prvenstveno gospodarske i društvene povijesti hrvatskoga priobalja, ali i poticaj na znanstveni napor daljega istraživanja i drugih stoljeća i drugih izvora u bogatim arhivima Jakinske (Ankonitanske) Marke.

Josip Kolanović

Šime Jurić, Katalog rukopisa Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu. Knjiga 3. Zagreb 1994, 355 str.

Nacionalna i sveučilišna biblioteka u Zagrebu objavila je i treći svezak *Kataloga rukopisa* NSB. Ovaj svezak obuhvaća inventarske brojeve 1417-2130, odnosno signature R 4467-5449. Nastavkom objavljivanja *Kataloga rukopisa* dobivamo vrijedno obavijesno pomagalo o jednoj od najvrednijih zbirki rukopisa što se čuvaju u Hrvatskoj.

U dva navrata smo se u *Arhivskom vjesniku* osvrnuli na ovu ediciju te iznijeli svoje stajalište kako o metodologiji obrade rukopisa tako i o pitanjima razgraničenja između biblioteka i arhiva, gledom na čuvanje rukopisa i općenito arhivskoga gradiva.

Kako Zbirka rukopisa NSB i zbirke drugih naših knjižnica i muzeja sadrže ne samo rukopise u klasičnom značenju te riječi, već i arhivsko gradivo koje podliježe obradi prema načelima arhivistike, potrebno je iznova upozoriti na neophodnost usklađivanja obrade takvoga gradiva u arhivima i knjižnicama, utvrđivanjem jedinstvenih stručnih kriterija obrade arhivskoga gradiva bez obzira gdje se ono čuva.

Ovdje posebno želimo upozoriti na problem obiteljskih i osobnih arhiva te arhiva pojedinih ustanova i vlastelinstava.

Arhivistika pristupa obiteljskim i osobnim arhivima (što se često nazivaju i "rukopisne ostavštine") kao jedinstvenim cjelinama odnosno fondovima. Takav pristup uvjetovan je ponajprije *načelom provenijencije*, prema kojemu gradivo nastalo djelovanjem jednoga stvaratelja (u ovom slučaju osobe odnosno obitelji), predstavlja nedjeljivu cjelinu, pa takvoj cjelini valja pristupiti i u stručnoj obradi. Takva cjelina ima svoju "strukturu", ponajčešće uvjetovanu djelatnošću neke osobe. Konkretno govoreći, ako je riječ npr. o osobnom arhivu ili rukopisnoj ostavštini Miroslava Krleže, potrebno je tu ostavštinu obraditi kao cjelinu, strukturirati je i izraditi jedinstveni popis, kao i za svaki drugi osobni ili obiteljski arhiv odnosno ostavštinu. Takve cjeline se ne bi smjele cijepati na pojedine "rukopise", već ih je potrebno imati pod jednom oznakom. To predviđaju npr. i Smjernice za katalogiziranje rukopisa što su objavljene u Njemačkoj 1973. godine, kako smo to istaknuli i u recenziji prvoga sveska *Kataloga rukopisa* u *Arhivskome vjesniku* 36(1993).

U ovome svesku ima nekoliko velikih osobnih arhivskih fondova odnosno ostavština, koji su sasvim razbijeni na "rukopise", namjesto da su zadržani kao cjeline i tako obrađeni. To su izuzetno vrijedni osobni arhivski fondovi Ljudevita Gaja, Franca Miklošiča, Vladimira Lunačeka, Stjepana Ivšića, Vatroslava Jagića, Vladimira Varičaka, da navedemo samo najznačajnije osobe, čiji su osobni arhivi u obliku "rukopisa" obrađeni u ovome svesku kataloga. Istina, u abecednom kazalu autora i naslova moguće je utvrditi koji "rukopisi" pripadaju pojedinom osobnom arhivskom fondu odnosno ostavštini. Apсурdnost takvoga pristupa cijepanja cjelina najbolje ilustrira činjenica da je npr. kao poseban rukopis naveden pod brojem 1785 (R 4888) *Finka, Božidar, Izvještaj i podaci o pregledavanoj lingvističkoj ostavštini pok. sveuč. prof. dr. Stjepana Ivšića*. A to je zapravo elaborat izrađen prigodom preuzimanja te ostavštine u NSB i sadrži njezin popis i procjenu. Naknadno je ta ostavština razbijena na tzv. "rukopise" odnosno manje cjeline.

Nije nam namjera ovdje iznositi teoriju arhivističke obrade osobnih i obiteljskih fondova, o čemu danas već postoji i opširna literatura. U svakom slučaju takva obrada pretpostavlja i kratak uvod o osobi odnosno obitelji, napomenu gdje se nalazi dopunsko gradivo, te literaturu o toj osobi odnosno obitelji. Budući da se ovdje svaki "rukopis" obrađuje zasebno, priređivač na kraju uvijek donosi podatak o godinama života i zanimanju toga pojedinca.

Isto vrijedi i za arhivsko gradivo pojedinih vlastelinstava. Ponajprije, u europskoj praksi takvo gradivo čuva se isključivo u arhivima. Ukoliko su nekoć, u vrijeme kada u pojedinim zemljama nije bila organizirana arhivska služba, biblioteke imale takve arhivske fondove, one su ih naknadno predale arhivima. Tako se u NSB među "rukopisima" čuva i arhivski fond Vlastelinstva Čakovec. Taj je fond popisao u drugome svesku (R 4422–4441) i u trećem svesku (R 4917–4934).

Gradivo ovoga vlastelinstva zapravo nije pravo ni popisano. Donose se naslovi koje je priređivač sam stvorio (Vlastelinstvo Čakovec, Arhiv Vlastelinstva Čakovec, Dominium Chactorniense, Mixics et Marsich contra Christinam Posgay Cet)) ili su preuzeti naslovi pojedinih zapisa (Prothocollum – intimata, Conscriptio colonorum, Prothocollum currentialium). U daljem opisu se navode godine, veličina, broj folija, vrsta pisma te "Incipit" i "Explicit". U kazalu se navode prema naslovu, npr. Prothocollum currentialium, Prothocollum divisionalium, pa čak bez navođenja mjesta Čakovec, tako da je to sasvim neodređena uputnica.

Za razliku od kodeksa ili rukopisa u pravom smislu riječi, koji imaju svoj naslov te su na taj način jasno određeni, ovdje je riječ o arhivskom gradivu koje je potrebno tako opisati da se opisom prenosi prava obavijest. U arhivistici to se radi izradom regesta. U kazalima *Kataloga* svi ti "rukopisi" naznačeni su na različitim mjestima, a nisu skupljeni pod jednu osnovnu odrednicu "Vlastelinstvo Čakovec" ili "Čakovec, arhiv vlastelinstva". Ponekad se npr. u samome opisu navodi "Razni spisi i dokumen-

ti" te se nižu godine. Navođenje "Incipita" i "Explicita" potpuno je nepotrebno. Kao što smo to u prijašnjim recenzijama istaknuli, "incipit" i "explicit" se donose za starije rukopise – kodekse. Namjesto toga neophodno je navesti stvarni sadržaj opisivanoga gradiva. Tako npr. R 4920, 4924, 4925, 4926, 4928 najvjerojatnije sadrže identično gradivo. Naime, to su popisi kmetova na posjedima s obvezom podavanja. U opisu je potrebno navesti o kakvim je podavanjima riječ odnosno što se sve opisuje.

Smatrao sam potrebnim upozoriti na pristup obradi arhivskoga gradiva kako je ono vidljivo u ovome *Katalogu rukopisa*, posebno gradiva osobnih i obiteljskih arhivskih fondova te arhivskih fondova vlastelinstava, kako bih potaknuo i kolege bibliotekare da uzimaju u obzir (i poštuju) specifična načela arhivistike. Uostalom, i u arhivima pri obradi knjižnoga gradiva moraju se poštivati pravila i standardi bibliotekarstva. Nadam se da će ove moje primjedbe, doista dobronamjerne, potaknuti da se unaprijed arhivske cjeline doista kao cjeline i obrađuju. Konačno, neka ovo bude poticaj za plodniju međusobnu komunikaciju stručnjaka koji rade na istim ili sličnim poslovima, da ujednačuju svoj rad i tako pomažu i stvaranju jedinstvenoga informacijskoga sustava u obradi istorodnoga pisanoga gradiva.

Unatoč iznesenih primjedaba, smatram da će svim istraživačima hrvatske kulturne baštine ovaj *Katalog rukopisa* biti dragocjeni vodič da posegnu za mnoštvom pisanih vrela koja i na ovaj način po prvi put postaju dostupna široj javnosti. Želja nam je da zajedničkim naporima arhivista i bibliotekara još više usavršimo metode obrade pisanih zapisa.

Josip Kolanović

Albino Luciani (papa Ivan Pavao I.), Opera omnia, Edizioni Messaggero Padova, 1988–89, vol. 1–9.

Sabrana djela Albina Lucianija, poznatijeg kao papa Ivan Pavao I. objavljena su zahvaljujući Centru za duhovnost i kulturu "Papa Luciani" u Bellunu, a uredio ih je prof. Giorgio Fedalto. On je osobno i darovao Hrvatskom državnom arhivu jedan komplet koji je na raspolaganju korisnicima biblioteke.

Ovo izdanje sadrži sav sačuvani pisani materijal koji je pripadao papi Lucianiju (Forno di Canalle /Belluno/ 1912. – Rim 1978.). Sastoji se od 9 knjiga i obuhvaća njegove tekstove u razdoblju od studentskih dana (1923.) i svećeničkog ređenja (Belluno 1935.), djelovanja kao odgojitelja i profesora na Gregorijanskom sjemeništu u Bellunu (1937–59.), biskupa pokrajine Vittorio Veneto (1959–69.), patrijarha Venecije (1969–78.) i pape (kolovoz–rujan 1978.), sve do smrti (Rim 28.IX.1978.).